

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІМНАСІЇВ У ПОЛІСАХ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львівський державний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. Одним із малодосліджених напрямків у сфері фізичної культури України залишається історичний, особливо найдавніші періоди. Унікальною сторінкою вітчизняної спортивної історії є існування на землях Північного Причорномор'я в античну добу системи фізичного виховання аналогічної до інших міст давньогрецького світу, спрямованої на всебічний розвиток особистості, що відповідало ідеалу калокагатії. Важливим і водночас недостатньо дослідженим фактом є наявність у рамках цієї системи у північнопричорноморських містах складів тіловиховання – гімнасіїв. Дані споруди були першими установами фізичного виховання на території українських земель.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося відповідно до теми 1.1.3. Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту (2000-2005 роки) Державного комітету України з фізичної культури і спорту "Історико-методологічні аспекти розвитку вітчизняної фізичної культури".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Частково питання існування гімнасіїв у античному Північному Причорномор'ї висвітлюються у наукових працях Латишева В.В. (1909, 1916), Семенова-Зусера С.О. (1940), Коваленкової Л.Г. (1964), Соломонік Е.І. (1964, 1973), Кадеєва В.І. (1996); Чирняк О.А. (1996) та ін. Проте в проаналізованих працях ми не знайшли дослідження спеціально присвяченого особливостям функціонування гімнасіїв у північнопричорноморських містах.

Напоумою метою стало дослідження значення, періоду існування та специфіки функціонування гімнасіїв у античних державах Північного Причорномор'я на основі даних археологічних й епіграфічних джерел, праць античних авторів та аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з даної тематики.

Результати дослідження та їх обговорення. Першопочатково гімнасії створювалися тільки для занять фізичними вправами, але вже з V–IV ст. до н.е. вони перетворилися на культурно-суспільні центри давньогрецького полісу. Елліни проводили у гімнасіях велику частину свого часу. За свідченням Павсанія, поселення не могло вважатися містом, якщо у ньому не було гімнасію [3, X, IV, 1].

У гімнасіях розміщені гімнасію знаходилися: палестра; роздягальня; зал, де атлети вправлялися з оливковою олією; кімната, де вони натирались піском (це було необхідним елементом масажу, що полегшував виконання тих чи інших прийомів під час змагань); кімната з підвішеними шкіряними мішками з піском, де майбутні чемпіони вправлялися своєю силою та відпрацьовували удари перед кулачними боями. Найбільшим приміщенням був ефебійон, що призначався для гімнастичних вправ та ігор молоді. Крім того, в гімнасіях і кімнати відпочинку – екседри з лавками та стільцями. Там же проводили дискусії філософи і риторичні виступи. Окремі зали та кімнати були відокремлені одна від одної портиками; одні з них були криті, інші – відкриті, ними

користувалися в залежності від пори року та погоди. Також при гімнасіях були атлетичні майданчики: для гри в м'яч – сферистеріон; для бігу – дром. Для гігієнічних процедур при гімнасіях існували лазні з холодною та гарячою водою [1, V, 11].

Як і інші поліси давньогрецького світу, північнопричорноморські міста не могли обходитись без гімнасіїв. Про існування шкіл фізичного виховання у античному Північному Причорномор'ї дізнаємося завдяки знахідкам руїн гімнасіїв та епіграфічних написів, у яких згадується про ці заклади.

У Ольвії руїни гімнасію було відкрито в середині ХХ ст. зусиллями Ольвійської археологічної експедиції Ленінградського відділення Інституту археології Академії наук СРСР під керівництвом О.М. Карасьова та О.І. Леві. Ольвійська школа фізичного виховання розташовувалася з південної сторони агори. Як зауважує саєтпетербурзька дослідниця О.І. Леві, винесення гімнасію на центральну площу Ольвії свідчить про вагомість фізичного виховання в житті ольвіополітів [11, 99].

Очевидно, в гімнасії, де ольвійські юнаки, поряд із фізичною підготовкою, вивчали філософію, риторику, географію та отримували інші знання, влаштовували ритуально-атлетичні і мусичні змагання [17, №186; 12, т. 1, 49]. Зростання школи фізичного виховання та виховання майбутніх громадян полісу в еллінському дусі в Ольвії, як і в інших елліністичних державах Сходу, можна пояснити своєрідною захисною реакцією соціальних структур на “варварське” оточення [12, т. 1, 50].

Знайдений ольвійський гімнасієвий будинок було збудовано у V ст. до н.е. Згодом, у IV ст. до н.е. він зазнає перебудов. Старий заклад було майже повністю зруйновано зв'язку із реконструкцією агори, що було пов'язано з економічним підйомом Ольвії після осади міста полководцем Олександра Македонського Зопіріоном (перша половина IV ст. до н.е.). Тільки частина підсобних приміщень у південній частині будівлі пов'язується із попереднім будівельним періодом [11, 99].

Заклад мав форму прямокутника, витягнутого з півночі на південь. Усі основні приміщення школи фізичного виховання знаходились нижче рівня денної поверхні того часу, тобто були підвальними. У верхньому, наземному, поверсі, який судячи з залишок опор в залі гімнасію, перекривав його, знаходилося, очевидно, велике приміщення, яке служило для фізичних вправ у літній час. Однак, повна відсутність будь-яких будівельних залишок наземної частини будівлі не дозволяє висловити ширше цього вірогідне припущення [11, 99].

Основою закладу був зал, який займав більше половини всієї його площі. Посередині залу розташовувалися два паралельних ряди колон, що поділяли його на три не зовсім рівні частини. У кожному ряді було по 9 колон, так що зал був колонним (рис. 1) [11, 101].

Під час перебудови гімнасію у III ст. до н.е. реконструкція торкнулася залу колоннами, деякі зміни відбулися у південній частині будівлі. Окрім того було добудовано три приміщення лазні (див. рис. 1, I–III) у східній частині школи (всього було п'ять (див. рис. 1, I–V)) [11, 101].

У південній частині гімнасію було сконцентровано шість допоміжних приміщень (див. рис. 1). Кімната VI інтерпретується О.І. Леві як латрина (див. рис. 1) [11, 101]. Приміщення XI в південно-західній частині гімнасію мало особливе призначення (див. рис. 1). У ньому знаходилась криниця, що була джерелом постачання гімнасію водою, споживання якої не повинно було обмежуватися. Про важливе значення цього приміщення свідчить встановлення у ніші південної стіни погруддя Аполлона, яке

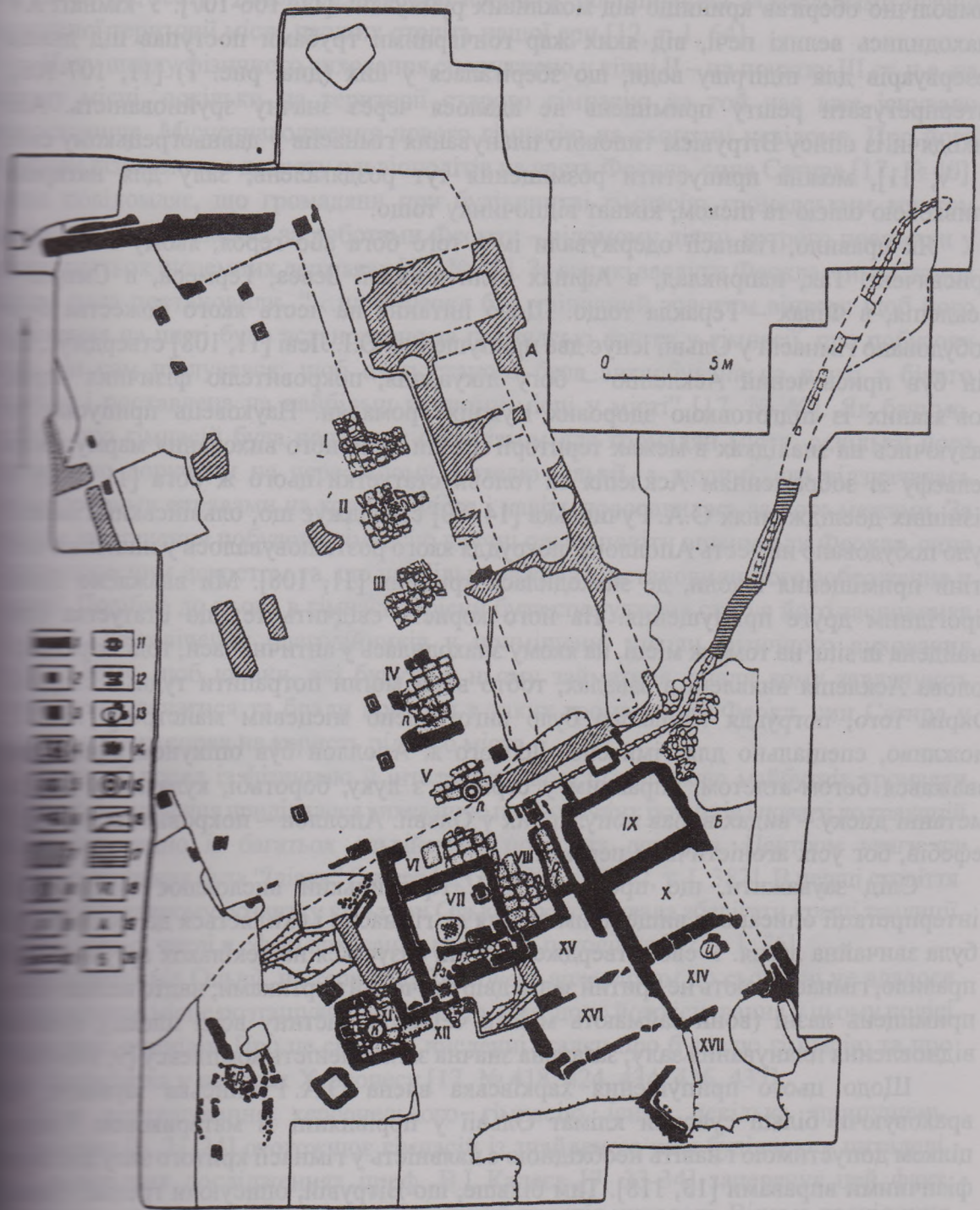

Рис. 1. План гімнасію та будівель на схід від нього (за О.І.Леві).

- 1 — цегляні кладки; 2 — окремі плити; 3 — колони; 4 — настил із кам'яних плит;
5 — покрив із черепиці; 6 — камені; 7 — шарові фундаменти; 8 — криниця; 9 — резервуари;
10 — водопровід із гончарних труб; 11 — оглядовий колодязь; 12 — водостік;
13 — цистерна; 14 — вогнища; 15 — ніфос; 16 — схили заглиблення у материку;
17 — відкрита частина водопроводу; 18 (римські цифри) — номери приміщень;
19 — Північна споруда; 20 — Південна споруда.

символічно оберігав криницю від можливих руйнувань [11, 106-107]. У кімнаті XV знаходились великі печі, від яких жар гончарними трубами поступав під днища резервуарів для підігріву води, що зберігалася у них (див. рис. 1) [11, 107-108]. Інтерпретувати решту приміщень не вдалося через значну зруйнованість. Але виходячи із опису Вітрувієм типового планування гімнасіїв у давньогрецькому світі [1, V, 11], можна припустити розміщення тут роздягалень, залу для натирання оливковою олією та піском, кімнат відпочинку тощо.

Як правило, гімнасії одержували ім'я того бога або героя, якому вони були присвячені. Так, наприклад, в Афінах були гімнасії Зевса, Гермеса, в Смирні – Асклепія, в Фівах – Геракла тощо. Щодо питання на честь якого божества було побудовано гімнасій у Ольвії існує два припущення. О.І. Леві [11, 108] стверджує, що він був присвячений Асклепію – богу лікування, покровителю фізичних вправ, пов'язаних із підготовкою здорових мужніх громадян. Науковець припускає це базуючись на знахідках в межах території школи фізичного виховання мармурового рельєфу із зображенням Асклепія та голови статуетки цього ж бога [11, 108]. У пізніших дослідженнях О.А. Ручинська [14, 80] стверджує що, ольвійський гімнасій було побудовано на честь Аполлона, погруддя якого розташовувалось у ніші північної стіни приміщення школи, де знаходилася криниця [11, 108]. Ми вважаємо більш вірогідним друге припущення. На його користь свідчить те, що статуетка була знайдена *in situ*, на тому ж місці, на якому знаходилась у античні часи, тоді як рельєф і голова Асклепія виявлені в завалах, тобто вони могли потрапити туди зі сторони. Окрім того, погруддя Аполлона було виготовлено місцевим майстром [10, 55], можливо, спеціально для гімнасію. До того ж Аполлон був опікуном ефебів, він вважався богом-атлетом, вправним у стрільбі з луку, боротьбі, кулачному бою та метанні диску – видах вправ популярних у Ольвії. Аполлон – покровитель змагань ефебів, бог усіх агоністичних перемог.

Слід зауважити, що професор С.Д. Крижицький висловлює сумнів щодо інтерпретації описаного вище приміщення як гімнасію і схиляється до думки, що це була звичайна лазня. У своїх твердженнях він базується на декількох аргументах: як правило, гімнасії мають не критий зал, а двір оточений портиками; надто велика частка приміщень лазні (вони займають майже четверту частину всієї площі); сумнівне відновлення планування залу; загальна значна заглибленість комплексу [9, 148-149].

Щодо цього припущення харківська вчена О.А. Ручинська зауважує, що враховуючи більш суворий клімат Ольвії у порівнянні із материковою Грецією, цілком допустимою і навіть необхідною є наявність у гімнасії критого залу для занять фізичними вправами [13, 118]. Тим більше, що Вітрувій, описуючи грецькі гімнасії, говорить про те, що для атлетичних занять у холодну пору року існували спеціальні криті зали [1, V, 11, 4].

Окрім того, греки не сприймали купання заради задоволенням, вони ставились до цієї процедури лише як до гігієнічного заходу. Тому лазень окремо від гімнасіїв у Греції було мало [5, 285].

На користь інтерпретації даної будівлі як гімнасію, а не лазень свідчить також знайдена на її території серія уламків чорнофігурних кіліків із зображеннями сцен змагань і графітті, які говорять про зв'язок цього комплексу із вихованням ольвійського юнацтва [12, т. 1, 154].

В середині I ст. до н.е. Ольвія зазнає розгрому гетами. Приміщення ольвійського гімнасію, як і більшу частину будівель Ольвії було зруйновано нападами чужинців і

на, як і агора, театр і теменоси, перестає існувати, залишившись за кордонами значно зменшеної території міста перших століть нашої ери [12, т. 1, 64].

Нову школу фізичного виховання споруджено у кінці II – на початку III ст. н.е. на новому місці, оскільки на території старого гімнасію на той час вже існувало водосховище. Місцезнаходження нового гімнасію на сьогодні невідоме. Про його побудову дізнаємося з декрету ольвіополітів на честь Феокла, сина Сатира [17, № 40]. Декрет повідомляє, що громадяни при будівництві гімнасію громадським коштом доручили спостереження за роботами Феоклу – відомому діячу, котрого поважали у сорок двох іноземних державах [17, № 40]. За великі заслуги Феокла, сина Сатира народ і рада постановили, “...щоб Феокл був увінчаний золотим вінком; щоб його зображення на щиті було встановлено за громадські кошти у гімнасії, про побудову якого він сам піклувався; щоб ця постанова була викарбувана на плиті з білого мармуру і поставлена на найбільш видному місці у місті” [17, № 40]. Як бачимо, турбота про гімнасій була почесним обов’язком для громадян міста, оскільки його будівництво доручили не пересічному жителю Ольвії, а людині, яка відзначалась своїми добрими справами на користь міста і навіть прославилась за його межами. За успішне завершення побудови гімнасію вдячні ольвіополіти вшанували Феокла, сина Сатира почесним декретом та, що ще більш важливо, встановили його зображення у гімнасії. Подібно до цього в гімнасії Прієни була споруджена статуя його засновника [17, № 134]. Увіковічення благодійників у приміщенні школи фізичного виховання служило тому, щоб юнаки, які будуть у ньому займатися, знали кому завдячують своїм навчанням та брали приклад з таких громадян як Феокл, син Сатира у вирішенні добрих справ на користь рідного міста.

Звичай поряд із фізичною й інтелектуальною підготовкою майбутніх громадян міста велике значення приділялося вихованню патріотичних почуттів і поваги до традицій міста, що видно із багатьох ольвійських почесних декретів. Центром уваги та постійного вивчення була “Іліада” Гомера [2, Orat. XXXVI; 12, т. 1, 382]. В перші століття нашої ери у духовному розвитку культури Ольвія продовжувала зберігати кращі традиції минулого, у тому числі в сфері виховання молодого покоління [12, т. 1, 76].

На відміну від Ольвії, на території *Херсонесу* археологам до сьогодні не вдалося встановити точне місце розташування гімнасію. Але щодо його існування у цьому полісі немає жодних сумнівів. Про це свідчать численні згадки про будівлю гімнасію та про посаду гімнасіарха у написах *Херсонесу* [17, № 418, 424, 434, 436, 437].

Щодо розташування херсонеського гімнасію існує декілька припущень. М.І. Гриневич [6, 21-24] ототожнює гімнасій із знайденою ним будівлею у цитаделі. Так, у подальших дослідженнях проф. В.І. Кадеєв [7, 33-34] заперечує цей факт, виходячи на характер цієї будови та обмежений простір цитаделі. Відома дослідниця античності Е.І. Соломонік висловлює припущення про розташування херсонеського гімнасію поблизу міського театру, спираючись на знахідки у цьому районі археологічних каталогів [15, 266]. Найбільш вірогідною, на наш погляд, є версія проф. М.І. Кадеєва [7, 34-35]. Він вважає, що гімнасій у *Херсонесі* містився на захід від театру – між головною вулицею й південною захисною стіною (рис. 2).

До складу цього комплексу входили терми із будівлями, що знаходилися поруч і називалися “міське водосховище”, що служило басейном (див. рис. 2). Як зауважує російський учений, це був єдиний комплекс, оскільки виявлені пілястри, які служили опорою для колон портика, що примикав до басейну зі сходу. [7, 34-35]. Цей портик міг використовуватися для тренувань. У завалі цих споруд і в культурному прошарку

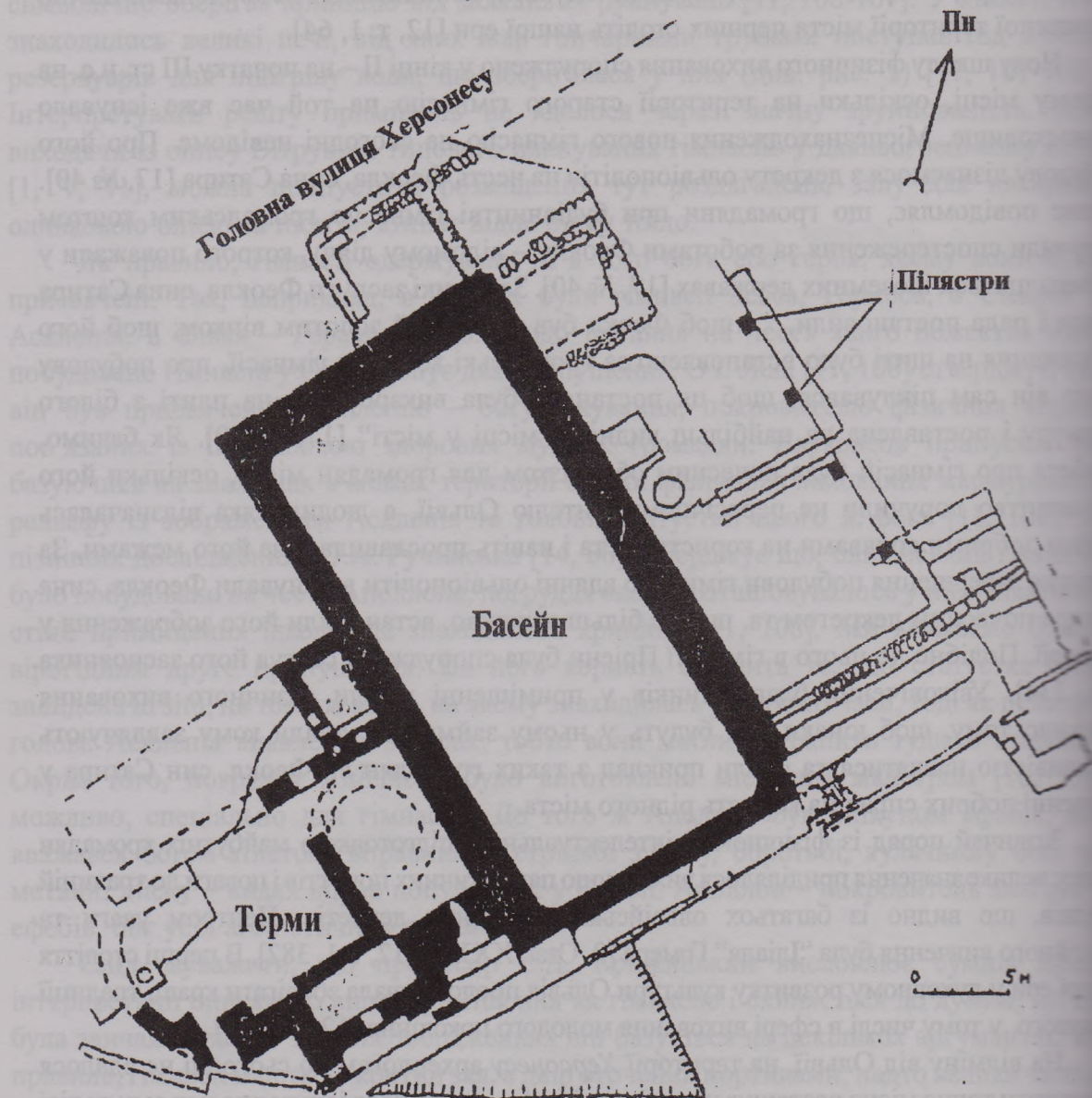

Рис. 2. План херсонеського гімнасію (за В.І.Кадєєвим).

довкола них знайдено велику кількість фрагментів тонких мармурових плит, які були облицьовані стіни приміщень [7, 35]. На користь того, що це гімнасій, свідчить розташування комплексу будівель і басейну, які виходять на головну вулицю, а також знахідки написів про агони та гімнасіарха, знайдені на схід від цього комплексу, між басейном та театром [7, 35].

У Пантікапеї на сьогодні будови гімнасію не знайдено, але його існування засвідчує напис I ст. до н.е. на надгробку педотриба Фарнака, сина Фарнака, який повідомляє, що гімнасій "відкрито оплакував [смерть Фарнака] марними сльозами" [18, № 299].

Був гімнасій також і у Фанагорії. Про це дізнаємося із написів IV ст. до н.е. [18, №991] та II ст. н.е. [18, № 360]. В.Д. Блаватський припускає, що руїни великої громадської будівлі елліністичного періоду, розкопані у Фанагорії в 1936 – 1937 рр. належали гімнасію [4, табл. II, с. 18].

Висновки

Завдяки чинним, фізичне виховання молоді у північнопричорноморських містах, як і у сучасних Стародавньої Греції, здійснювалося в спеціальних закладах – гімнасіях. Завдяки археологічним та епіграфічним джерелам, можемо стверджувати про наявність гімнасій у Ольвії [17, №40; 11, 99-108; 14, 80-81], Херсонесі [6, 21, 24; 15, 266; 7, 33-35], Фанагорії [18, №49, 299] та Фанагорії [8, №983, 991]. Окрім того, згадки у написах із Ольвії [17, №439-442, 445-448, 451, 454, 455] та Горгіппії [18, №403] про посади гімнасіархівів свідчать про припущення факту існування тіловиховних закладів і у цих містах. При цьому слід відзначити, що гімнасії у Північному Причорномор'ї діяли протягом майже всього існування античних північнопричорноморських міст з V ст. до н.е. по IV ст. н.е.

Існування ольвійського та херсонеського гімнасіїв в центрі полісів свідчить про наявність цих будівель, а, отже, й фізичного виховання, у суспільно-культурному просторі північнопричорноморських міст.

Забезпечена увага у полісах Північного Причорномор'я приділялася догляду за гімнасіями. Завдяки написам вшановуються люди, які будують і реставрують гімнасії.

У містах Північного Причорномор'я зберігалася традиція присвячення гімнасіїв певним богам – їх покровителям.

Забезпеченість ольвійського гімнасію було використання критого приміщення у місті із більш суворим північнопричорноморським кліматом, що лише зрідка зустрічалася у давньогрецькому світі.

Література

- Александровий. Десять книг об архитектуре: Пер. Ф.А.Петровского. – Москва: Искусство, 1936. – 520 с.
- Бонифаций. Борисфенитская речь. XXXVI // *Scythica et Caucasica e veteris scriptis Graecis et Latinis* / В. Latyshev. – Т.1. – С.-Пб., 1893. – С.171-178.
- Бонифаций. Описание Эллады: В 2-х томах: Пер. С.П.Кондратьева. – Москва: Издательство, 1994. –Т.1 – 363 с.; – Т.2. – 590 с.
- Бонифаций В.Д. Отчет о раскопках Фанагории в 1936-1937 гг. // Труды Государственного исторического музея. – Москва, 1943. – Вып. XVI. –С.18.
- Бонифаций Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима: Пер. с польск. Я.Рычина. – Москва: Высшая школа, 1988. – 496 с.
- Бонифаций К.Э. Раскопки в Херсонесе в 1927 и 1928 гг. // Крым. – 1929. – №1. –С.14-32.
- Бонифаций В.И. Херсонес Таврический: Быт и культура (I–III вв. н.э.). – Харьков, 1991. – 208 с.
- Бонифаций В.И. Ольвия. – Москва; Ленинград: Наука, 1965. – 951 с.
- Бонифаций С.Д. Архитектура античных государств Северного Причерноморья. – Киев: Наукова думка, 1993. –248 с.
- Бонифаций С.Д., Лейпунская Н.А. Ольвия: Раскопки, история, культура. – Харьков, 1997. –192 с.
- Бонифаций Е.И. Ольвия. Город эпохи эллинизма. – Ленинград: Наука Ленинградское отделение, 1985. –152 с.
- Бонифаций А.С. Духовная культура населения Ольвийского государства: Дис... д-ра ист. наук / АН УССР, Ин-т археологии. – К., 1990. – Т.1. –393 с.; – Т.2. – 264 с.
- Бонифаций О.А. Общественная жизнь в античных городах Северного и Западного Причерноморья (социально-культурный аспект): Дис... канд. ист. наук 07.00.02 / Харьк. гос. ун-т. – Харьков, 1996. – 275 с.

14. Ручинская О.А. Религиозные обряды и празднества в общественной жизни античных городов Северного Причерноморья // *Древности*. – Харьков, 1994. – С.73-86.
15. Соломоник Э.И. Новые эпиграфические памятники Херсонеса. – К.: Наукова думка, 1973. – 283 с.
16. *Эллинистическо-римская культура*. – Санкт-Петербург, 1914.
17. Latyshev V. *Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae*. – Petropoli, 1916. – Vol. I, – Ed. 2. – 594 p.
18. Latyshev V. *Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae*. – Petropoli, 1890. – Vol. II. – 352 p.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІМНАСІЇВ У ПОЛІСАХ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львівський державний університет внутрішніх справ

Анотація. У статті на основі аналізу археологічних й епіграфічних джерел досліджено значення, період існування та специфіку функціонування гімнасіїв у полісах Північного Причорномор'я в античний період.

Ключові слова: античні поліси Північного Причорномор'я, фізичне виховання, гімнасії

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГИМНАСИЕВ В АНТИЧЕСКИХ СЕВЕРНОПРИЧЕРНОМОРСКИХ ПОЛИСАХ

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львовский государственный университет внутренних дел

Аннотация. В статье на основе анализа археологических и эпиграфических источников исследовано значение, период существования и специфику функционирования гимнасией в полисах Северного Причерноморья в античный период.

Ключевые слова: античные полисы Северного Причерноморья, физическое воспитание, гимнасий.

PECULIARITIES OF OPERATION OF GYMNASIUMS IN NORTHERN BLACK SEA AREA IN THE ANTIQUE PERIOD

Oksana HRECHANYUK

Lviv state university of internal affairs

Summary. In this article on the basis of the analysis archaeological and epigraphic sources significance, period of existence, peculiarities of operation of gymnasiums in Northern Black Sea area in the antique period was investigate.

Key words: ancient cities state in Northern Black Sea area, physical education, gymnasium

---

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІМНАСІЇВ У ПОЛІСАХ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львівський державний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. Одним із малодосліджених напрямків у сфері фізичної культури України залишається історичний, особливо найдавніші періоди. Унікальною сторінкою вітчизняної спортивної історії є існування на землях Північного Причорномор'я в античну добу системи фізичного виховання аналогічної до інших міст давньогрецького світу, спрямованої на всебічний розвиток особистості, що відповідає ідеалу калокагатії. Важливим і водночас недостатньо дослідженим фактом є наявність у рамках цієї системи у північнопричорноморських містах складів тіловиховання – гімнасіїв. Дані споруди були першими установами фізичного виховання на території українських земель.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося відповідно до теми 1.1.3. Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту (2000-2005 роки) Державного комітету України з фізичної культури і спорту "Історико-методологічні аспекти розвитку вітчизняної фізичної культури".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Частково питання існування гімнасіїв у античному Північному Причорномор'ї висвітлюються у наукових працях Латишева В.В. (1909, 1916), Семенова-Зусера С.О. (1940), Коваленкової Л.Г. (1964), Соломонік Е.І. (1964, 1973), Кадеєва В.І. (1996); Чирняк О.А. (1996) та ін. Проте в проаналізованих працях ми не знайшли дослідження спеціально присвяченого особливостям функціонування гімнасіїв у північнопричорноморських містах.

Напоумою метою стало дослідження значення, періоду існування та специфіки функціонування гімнасіїв у античних державах Північного Причорномор'я на основі даних археологічних й епіграфічних джерел, праць античних авторів та аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з даної тематики.

Результати дослідження та їх обговорення. Першопочатково гімнасії використовувалися тільки для занять фізичними вправами, але вже з V–IV ст. до н.е. вони стали культурно-суспільними центрами давньогрецького полісу. Елліни проводили у велику частину свого часу. За свідченням Павсанія, поселення не могло вважатися містом, якщо у ньому не було гімнасію [3, X, IV, 1].

У приміщенні гімнасію знаходилися: палестра; роздягальня; зал, де атлети митилися олією; кімната, де вони натирались піском (це було необхідним елементом масажу, що полегшував виконання тих чи інших прийомів під час змагань); кімната з підвішеними шкіряними мішками з піском, де майбутні чемпіони тренували свою силу та відпрацьовували удари перед кулачними боями. Найбільшим приміщенням був ефебійон, що призначався для гімнастичних вправ та ігор молоді. Також були кімнати відпочинку – екседри з лавками та стільцями. Там же проводили дискусії філософи і риторичні виступи. Окремі зали та кімнати були відокремлені одна від одної портиками; одні з них були криті, інші – відкриті, ними